

El català i els Països Catalans

par Hans-Ingo Radatz

El català és una llengua romànica occidental que fa frontera amb l'occità, l'aragonès i el castellà. Mentre que a l'edat mitjana encara presentava tantes semblances amb la seva llengua germana d'Occitània que al principi la romanística el considerava un dialecte de l'occità, al llarg dels segles s'ha apropat més al vocabulari, la morfologia i la sintaxi del castellà, però sense arribar a perdre tots els trets gal·loromànics.

El català es parla en els següents territoris: a la pròpia Catalunya, és a dir, al Principat de Catalunya; a la major part de l'antic Regne de València, que actualment és la Comunitat Valenciana; a la franja de l'Aragó que s'estén al llarg de la frontera amb Catalunya i que es coneix com la Franja de Ponent; i a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, és a dir, a Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera. Fora d'Espanya, també es parla al Departament dels Pirineus Orientals de França, conegut així mateix com la Catalunya Nord; a Andorra, el minúscul país dels Pirineus, on és la llengua oficial; i a la ciutat de l'Alguer, a Sardenya. Els nacionalistes catalans anomenen Països Catalans al conjunt de territoris de parla catalana, una denominació que pretén recuperar la unitat ideal d'antany i, alhora, esdevenir un reflex de la realitat sociocultural completament diferenciada de cadascun d'aquests territoris. El català és la llengua oficial del Principat de Catalunya, de les Illes Balears, d'Andorra i de València, on oficialment, però, se'l denomina «valencià».

Tot i que el català se situa, sens dubte, en un segon terme en importància respecte a les grans llengües romàniques com el castellà (espanyol), el francès o l'italià, per altra banda ocupa un lloc privilegiat entre les llengües regionals d'Europa occidental pel que fa al pes demogràfic, cultural i econòmic. El territori on es parla abasta uns 69.000 km², aproximadament la mateixa superfície que ocupen els Països Baixos i Bèlgica junts, i representa més o menys el 12% del territori espanyol. Les terres de parla catalana compten amb gairebé 11 milions d'habitants, xifra que representa un 27% de la població espanyola. El nombre total de catalanoparlants oscil·la entre 8 milions, segons els càlculs més pessimistes, i 10,5 milions, segons els més optimistes. El català compta amb diversos diaris, nombrosos canals de ràdio i televisió i una activitat editorial que es pot comparar perfectament amb la d'altres països igual de grans.

A diferència de gairebé totes les altres llengües regionals d'Europa, el català és una llengua oficial i de cultura des de fa molt de temps, que ja a l'edat mitjana s'havia desenvolupat plenament. D'aquest període històric daten no només grans obres mestres de la poesia i la prosa (com per exemple les quatre grans cròniques o l'obra poètica d'Ausiàs March), sinó també llibres de documentació i obres científiques (Ramon Llull i Arnau de Vilanova). Per tant, la història de la llengua catalana no es pot comparar amb la del gallec o el basc.

El comtat de Barcelona, bressol de la posterior Catalunya, es va separar en el segle IX de la zona

oriental de la Marca Hispànica del Regne dels Francs. La ciutat de Barcelona es va desenvolupar fins a convertir-se en una important metròpoli cristiana de la Península Ibèrica, i Catalunya, que enllaçava les terres de ponent amb les de llevant, va viure una etapa cultural esplendorosa. L'any 1000 es va trencar el pacte de vassallatge amb la Corona Franca, i el comtat de Barcelona es va convertir en un territori independent. La seva situació de comtat que no formava part de cap regne es va acabar quan l'any 1137 el comte Ramon Berenguer IV va contraure matrimoni amb Peronella, l'hereva de la Corona Aragonesa, convertint-se així en rei d'Aragó. La naixent Confederació Catalanoaragonesa es va desenvolupar gràcies a l'annexió de les terres del sud d'Itàlia, així com a la conquesta de les Balears i de València, fins al punt de convertir-se en una complexa estructura política formada per diferents regnes governats mitjançant la unió dinàstica: la Corona d'Aragó. La denominació històrica de «Corona d'Aragó», que sovint fins i tot es coneix simplement com «Aragó», resulta enganyosa, ja que l'Aragó només era un dels molts regnes que formaven part de la Corona d'Aragó, i ni de bon tros n'era el més important. Sense cap mena de dubtes, qui portava les regnes era Catalunya, tant pel que fa a la llengua com a la política, així que resulta menys equívoca la denominació de «Corona Catalanoaragonesa». Després que la seva reconquesta es veiés frenada per l'expansió castellana i que se li impedís ampliar els seus territoris a la Península Ibèrica, la Corona Catalanoaragonesa va dirigir els seus esforços cap a la creació d'un poderós imperi marítim i comercial a la Mediterrània occidental.

Després de l'època de prosperitat que van viure la cultura i l'economia catalanes durant l'edat mitjana, l'entrada a l'edat moderna va suposar un canvi radical. Ja a la baixa edat mitjana, el centre de la vida cultural es va desplaçar de Barcelona, que va perdre així importància econòmica, cap a València. A més, des de l'any 1410 la Corona Catalanoaragonesa va passar a mans d'una dinastia castellana, fet que va suposar el començament del procés de castellanització d'amplis sectors de la noblesa catalana. Van ser esdeveniments decisius la unió dinàstica de la Corona Aragonesa amb Castella l'any 1479 i la pujada al tron de Carles I d'Espanya, el primer monarca que va governar tot Espanya. En aquesta època va començar la gran influència cultural de Castella, que vivia el seu «Siglo de Oro», sobre els Països Catalans, que, tot i formar part d'Espanya, conservaven la seva independència política. La importància de la llengua catalana va davallar increïblement en l'àmbit literari: va ser així com, al segle XVI, va començar l'època de la Decadència de la literatura catalana, que havia de durar fins al segle XIX. Malgrat tot, el català va continuar sent l'única llengua del dia a dia del conjunt de la població.

En la Guerra de Successió Espanyola, en què els Països Catalans van fer un front comú per lluitar contra Espanya per última vegada, els catalans van perdre definitivament els seus drets d'autonomia amb la derrota militar de l'11 de setembre de 1714, i la seva llengua es va prohibir en els àmbits públics i fins i tot es va perseguir legalment. A més, durant molt de temps el català va estar exclòs del comerç ultramarí, fet que indirectament va comportar l'aparició prematura d'un sistema precapitalista. A començament del segle XIX Catalunya es va desenvolupar fins a convertir-se en la regió més industrialitzada d'Espanya. L'alta burgesia que va aparèixer com a conseqüència d'aquest desenvolupament va donar suport al catalanisme que naixia aleshores en els cercles burgesos, un moviment que s'ha d'incloure dins el marc del Romanticisme europeu. Al llarg del segle XIX, el català va recuperar el seu paper com a llengua de cultura de gran importància a Europa.

Després de la caiguda de la monarquia, l'any 1931 es va proclamar la República Independent de Catalunya com a part de la Confederació Ibèrica. Aquesta proclamació d'independència —que va ser titllada de «trencament de la sagrada unitat d'Espanya»— va ser un dels motius pels quals l'any 1936 els militars nacionalistes espanyols es van alçar sota el comandament del general Franco. La Guerra Civil Espanyola va acabar amb la victòria dels nacionals, i Catalunya, com que simpatitzava amb la República, va haver de patir de manera especialment dura el règim franquista. Les conseqüències van ser devastadores: a més de posar fi a la seva autonomia política, es va emprendre

una rigorosa persecució de la llengua i la cultura catalanes. A final dels anys cinquanta va néixer la Nova Cançó Catalana, que va donar lloc a un ampli moviment de protesta per part dels catalans, els quals reclamaven l'autodeterminació cultural i política. Després del 1975, els catalans van tornar a aconseguir, de mica en mica, els drets que havien perdut durant el franquisme: l'any 1979 es va aprovar l'Estatut d'Autonomia per una majoria aclaparadora, i des del 1981 la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya regula l'ús oficial del català, que avui s'utilitza al Principat en gairebé tots els àmbits amb la normalitat d'una llengua oficial i de cultura.

Radatz, Hans-Ingo; Torrent-Lenzen, Aina (eds.), *Iberia polyglotta*, Titz Axel Lenzen, 2006, 187-193.

Traduit par Maria Bosom